

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus

1. Hagi tagamise avalduse läbivaatamine
2. Kohtunikuabi ja vanemkohtujuristi pädevuse laiendamine
3. Kiirmenetluse muutumine hagimenetluseks
4. Lihtmenetluse piirmäära suurendamine
5. Määruskaebusmenetlus ringkonnakohtus
6. Kaja esitamine tagaseljaotsuse peale
7. Riigilõivu tagastamine kohtu algatusel

Sissejuhatus

Riigikohus ja esimese ning teise astme kohtud esitasid käesoleval aastal Justiitsministeeriumile ettepanekud tsiviilkohtumenetluse optimeerimiseks. Justiitsministeeriumi ja Riigikohtu koostöös koostatud väljatöötamiskavatsuse ettepanekuid arutati kohtute juhtide nõupäeval 03.05.2024.a ja kohtute haldamise nõukoja istungil 24.05.2024.a. Kohtute esimehed ja kohtute haldamise nõukoja liikmed pidasid väga oluliseks, et Justiitsministeerium leiaks võimalusi kohtute töökoormuse vähendamiseks ja töötaks välja vastavad seadusemuudatused.

Väljatöötamiskavatsus (edaspidi *VTK*) sisaldab tsiviilkohtumenetlust puudutavaid ettepanekuid, mille eesmärk on kohtute töökoormuse optimeerimine, töökorralduse efektiivistamine ja kohtumenetluse kiirendamine.

VTK-s tehakse ettepanek pikendada hagi tagamise avalduse läbivaatamise tähtaega, suurendada kohtunikuabi ja vanemkohtujuristi pädevust, muuta kiirmenetlus hagimenetluseks alles pärast hagi esitamist, suurendada lihtmenetluse piirmäära, esitada määruskaebus otse ringkonnakohtusse, muuta kaja esitamise tähtaega ja luua võimalus riigilõivu tagastamiseks kohtu algatusel.

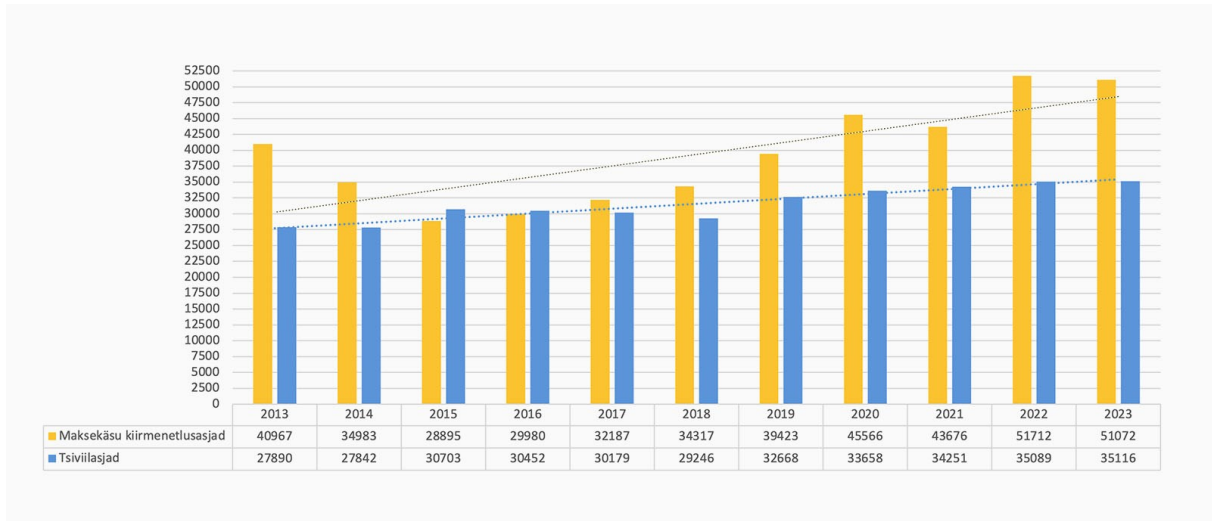
Peamise muudatusena tehakse ettepanek maksekäsu kiirmenetluse korral loobuda praegusest korraldusest, kus vastuväite või kättetoimetamise võimatuse korral saadetakse avaldus ilma avaldaja sellekohase tahteavalduseta kohtusse. Samuti tehakse ettepanek võimaldada maakohtu määrustele esitatud määruskaebuste suunamine otse ringkonnakohtule, v.a kohtunikuabide määrustele esitatud kaebused. Lisaks nähakse ette, et hagita menetlustes esitatud määruskaebused vaatab läbi üks ringkonnakohtunik.

Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi *PS*) §-le 146 mõistab õigust ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega. Õigusemõistmise võrdlustabelis „Justice Scoreboard 2023“¹ paigutatakse Eesti kohtusüsteem

¹ 2023. aasta Euroopa Liidu õigusemõistmise tulemustabel (EU Justice Scoreboard 2023). Arvutivõrgus: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rulelaw/eu-justice-scoreboard_en

tõhususes ja menetluste kiiruses jätkuvalt Euroopa Liidu riikide etteotsa. Eesti asub esimeses kohtuastmes tsiviil- ja haldusajade lahendamiseks kuluva koguaja võrdluses jätkuvalt teisel kohal Taani järgi. Kokkuvõtvalt on Eesti kohtumenetluse kiirus kolmes kohtuastmes tsiviil- ja kaubandusajades kuuendal ning haldusajades neljandal kohal Euroopas. Seejuures on meie riigi rahaline panus kohtusüsteemi ning kohtunike ja advokaatide arv 100 000 elaniku kohta pigem tabeli viimases kolmandikus. Kahjuks tuleb tõdeda, et kohtute töökoormus on tasapisi tõusmas, jõudlus aga tasapisi langemas ja menetlustähtjad pikenevad.²

2023. aastal saabus maakohutusse lahendamiseks 35 116 tsiviilasja (kasv võrreldes 2022. aastaga 0,7%) ja 51 072 maksekäsu kiirmenetlusasja (langus 1,2%).

Joonis 1. Maakohtutesse saabunud tsiviilasjade koguarvu muutus 2013.–2023. aastal.³

2023. aastal laekus 49,9% tsiviilasjadest Harju Maakohtusse, 23,7% Tartu Maakohtusse, 13,8% Viru Maakohtusse ja 12,6% Pärnu Maakohtusse. Asjade lahendamise jõudlus⁴ jäi 93,8% (Tartu Maakohus) ja 96,6% (Viru Maakohus) vahele.

Lahendatud tsiviilasjade üldine keskmine menetlusaeg maakohututes oli 106 päeva. Maakohutute võrdluses erines keskmine menetlusaeg 36 päeva, ulatudes 88 päevalt Tartu Maakohtus 124 päevani Pärnu Maakohtus.

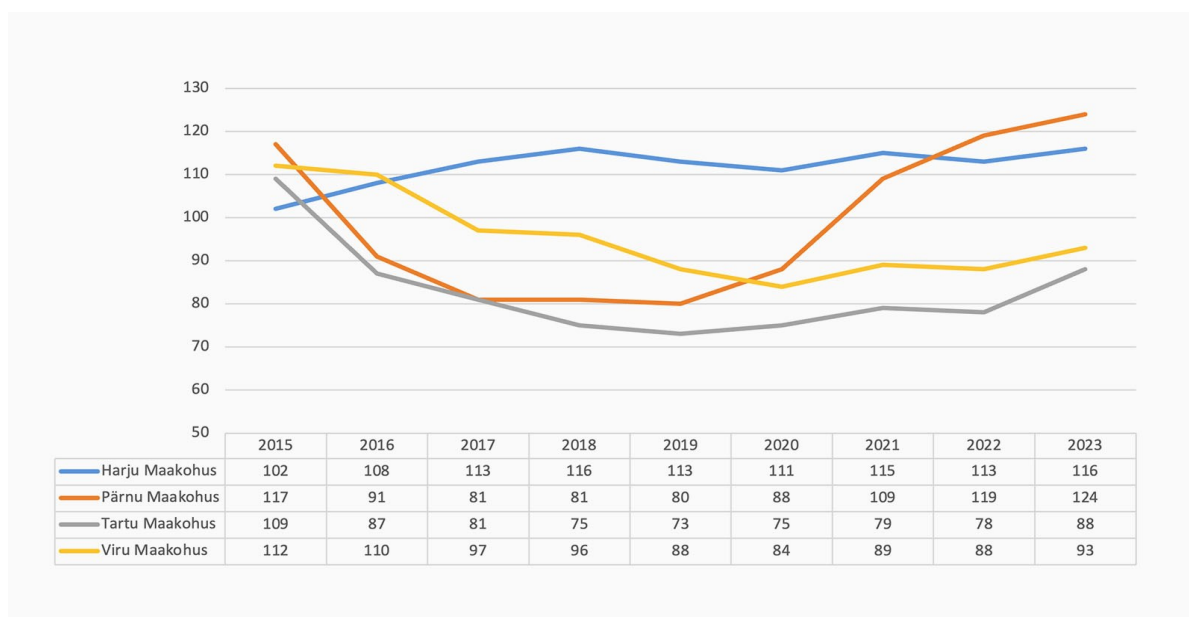
² V. Kõve. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta.

https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/%C3%95iguslased%20materjalid/2023_oktoober_Riigikohtu_esim_ehe_ulevaade_kohtukorralduse_oigusemõistmise_ja_seaduste_uhetaolise_kohaldamise_kohta.pdf

³ K. Luha. Maa-, haldus- ja ringkonnakohtute 2023. aasta menetlusstatistika kokkuvõte.

<https://aastaraamat.riigikohus.ee/maa-haldus-ja-ringkonnakohtute-2023-aasta-menetlusstatistika-kokkuvote/>

⁴ Kohtu jõudlus asjade lahendamisel – aruandeperioodil saabunud ja lahendatud asjade suhe, mis näitab kohtu toimetulekut asjade menetlemisel. Kui jõudlus on üle 100%, siis on jõudlus positiivne ja lahendamata asjade hulk kohtus väheneb. Kui jõudlus on alla 100%, siis jõudlus on negatiivne ja lahendamata asjade hulk kasvab.

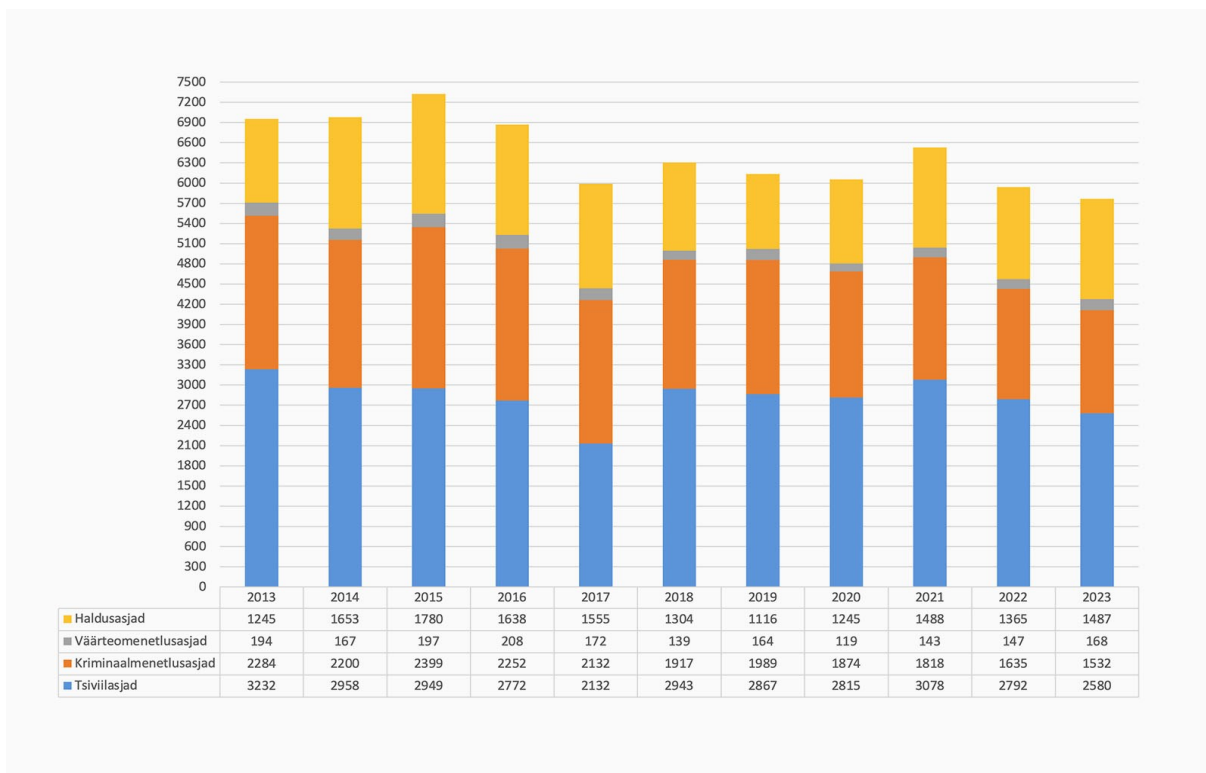
Joonis 2. Lahendatud tsiviilasjade keskmine menetlusaeg päevades maakohutes 2015.–2023. aastal.

Kõige pikemad on sisuliselt lahendatud hagiastjade menetlused. Sisuliselt lahendati maakohutes kokku 2649 tsiviilasja keskmise menetlusajaga 344 päeva. Sellest arvestusest on välja jäetud tagaseljaotsusega lahendatud asjad. Hagita menetluste keskmine menetlusaeg on 70 päeva.

Tabel 1. Hagi- ja hagita menetluses lahendatud tsiviilasjade arv ja keskmine menetlusaeg päevades maakohutes 2023. aastal.

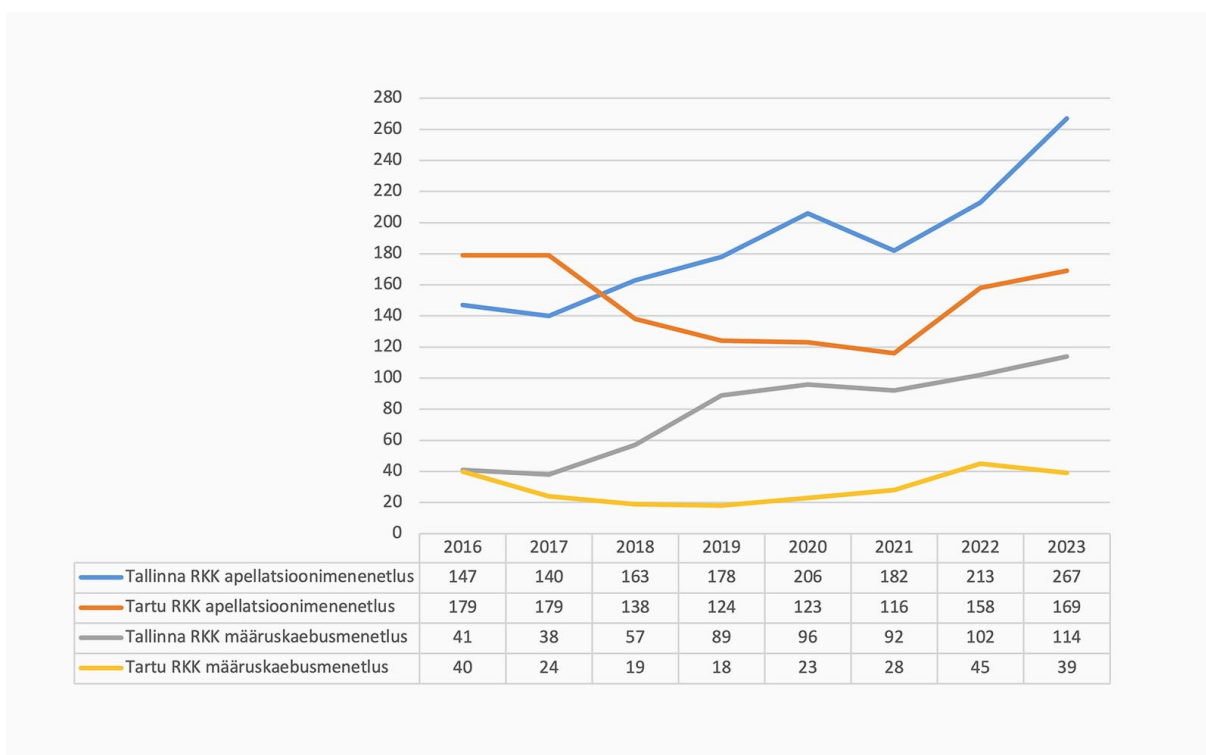
Kohus	Hagimenetluses sisuliselt lahendatud tsiviilasjade		Hagita menetluses lahendatud tsiviilasjade	
	arv	menetlusaeg	arv	menetlusaeg
Harju Maakohus	1457	396	7287	68
Pärnu Maakohus	219	363	1994	86
Tartu Maakohus	571	265	3824	60
Viru Maakohus	402	259	2042	80
Kohtute koond ja keskmine	2649	344	15 143	70

Ringkonnakohtutes oli 2023. aastal apellatsiooni- ja määruskaebemenetluses tsiviilasju 7,6% ja kriminaalmenetlusasju 6,3% vähem, ent haldusasju 8,9% ja väärteomenetlusasju 14,3% rohkem kui 2022. aastal.

Joonis 3. Ringkonnakohtutesse saabunud asjade koguarvu muutus 2013.–2023. aastal.

Apellatsioonimenetluses lahendati ringkonnakohtutes tsiivilasjad keskmiselt 239 päevaga (Tallinna Ringkonnakohtus 267 ja Tartu Ringkonnakohtus 169 päevaga) ning määruskaebemenetluses keskmiselt 90 päevaga (vastavalt 114 ja 39 päeva).

Joonis 4. Apellatsiooni- ja määruskaebusmenetluses lahendatud tsiivilasjade keskmine menetlusaeg päevades ringkonnakohtute kaupa 2016.–2023. aastal.

Vaidlused maa- ja ringkonnakohtus on muutunud keerukamaks, nende lahendamine nõuab üha rohkem ressursi nii aja kui tööjõu mõttes ning vastavalt on pikenemas ka menetlustähtajad. Kasvava töökoormuse tõttu ei saa kohtunikud vajalikul määral suunata olemasolevat ressursi keeruliste õigusvaidluste lahendamisele, vaid seda tuleb jagada keerukamate ja lihtsamate, sh perspektiivitate ning esimeses astmes selgelt õiguspäraselt lahendatud asjade menetlemisele ühetaoliselt.

Eelnevale tuginedes tuleb kahjuks tunnistada, et menetlustempo ja jõudlus on tasapisi pigem halvenemas. Põhjuseid on selleks tõenäoliselt mitmeid, aga üks enam nähtav on lisaks asjade mahukamaks ja keerulisemaks muutumisele ka kohtunike põlvkonnavaetus. Pensioneeruvad kohtunikud lahendavad oma viimasel tööaastal vaid väheseid asju, uued kohtunikud vajavad sisseelamiseks ja täiskoormuse saavutamiseks aega ja alati ei saagi neilt oodata varasema tempo järgimist. Seega tuleb panustada noorkohtunike ettevalmistusse ja ka koolitusse, mh menetluse juhtimise ja asjade lahendamise tõhustamiseks.⁵

VTK-s toodud ettepanekute eesmärk on eelkõige tagada kohtute efektiivsem ressursikasutus ning töökoormuse optimeerimine, et kohtunikel jääks enam aega tegeleda keerukamate õigusvaidlustega.

1. Hagi tagamise avalduse läbivaatamine

1.1. Probleemi kirjeldus

TsMS § 384 lg 1 kohaselt peab kohus lahendama hagi tagamise avalduse põhjendatud määrusega hiljemalt avalduse esitamise päevale järgneval tööpäeval. Kohus võib hagi tagamise avalduse lahendada hiljem, kui ta soovib kostja eelnevalt ära kuulata. Esialgsele õiguskaitsele kohaldatakse hagi tagamise kohta sätestatud, kui seadusest ei tulene teisiti (TsMS 477¹ lg 2). Avalduse esialgse õiguskaitse kohaldamiseks peab kohus üldjuhul lahendama hiljemalt avalduse esitamise päevale järgneval tööpäeval.

Maakohtutes lahendati 2023. aastal hagi eeltagamise avaldust 212 kohtuasjas⁶. Osaliselt või täielikult rahuldati 60 avaldust. Avalduse esitamise päeval lahendati 57 ja järgmisel päeval 79 avaldust. Hagi eeltagamiste avalduste keskmine menetluse aeg oli 2 kalendripäeva⁷. Kohtuasja menetluse käigus lahendati vähemalt 591 avaldust.

Kohtunike tööjaotus nähakse ette kohtu tööjaotusplaanis (kohtute seaduse § 37 lg 1). Näiteks Harju Maakohtus ei jaotata kohtunikule hagi tagamise, esialgse õiguskaitse ja eeltagamise taotlusi haiguse, puhkuse, lähetuse ja koolituse ajal, tervise või enesetäiendamise päeval, isiku kinnisesse asutusse paigutamise ja pikendamise taotluste jaotamise nädalal ning kaitseväge õppekogunemisel osalemisel⁸. Hagi tagamise avaldusi ei jaotata kohtunikule juba puhkusele, koolitusele, tervise- või enesetäienduspäevale eelneval päeval. Praegu seadusega ettenähtud ülilühike tähtaeg toob kaasa hagi tagamise menetluse ümber jagamise vajaduse, kui kohtunik on nt koolitusel või hõivatud teises asjas toimuva menetlusega. Ümberjagamine tähendab aga

⁵ V. Kõve. Õigus- ja kohtusüsteemi areng. Ettekanne kohtunike täiskogul 30. mail 2024 Pärnus.

https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/1.%20Uudised/2024/T%C3%A4iskogu/Riigikohtu_esimehe_ettekane_2024_t%C3%A4iskogul.pdf

⁶ Kohtute menetlusstatistika. <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtute-menetlusstatistika>

⁷ Tegemist on statistilise näitajaga, mis mõõdab üldist avalduste lahendamisele kuluvat aega.

⁸ Harju Maakohtu tsiviilosakonna kohtunike tööjaotusplaan 2024.a. <https://www.kohus.ee/dokumentid-ja-vormid/kohtute-toojaotusplaaniid>

seada, et asenduskorras hagi tagamise taotlust lahendav kohtunik peab endale selgeks tegema materjalid, millega ta senini tegelenud ei ole. Lisaks tekitab ümberjagamine menetlusosalistele kiusatust esitada samu hagi tagamise taotlusi korduvalt lootuses, et asja vaatab läbi teine kohtunik, kes lahendab hagi tagamise taotluse teisiti (taotlejale soodsamalt).

Avalduse lahendamise lühikese tähtajaga kaasneb vältimatult kohtu suurem eksimisvõimalus asja lahendamisel, kuid viivitamatu sekkumine on vajalik hagi tagamise eesmärgi täitmiseks. Kohtu eksimisvõimalust tasakaalustab ühelt poolt hageja õigus taotleda hagi tagamist korduvalt ning teiselt poolt kostja õigus hagi tagamine kõrgema astme kohtus vaidlustada.⁹

Kui avaldus esitatakse kohtule elektrooniliselt pärast tööpäeva lõppu, siis kohtunik saab avalduse alles järgmisel päeval. Tegemist on avalduse esitamisele järgneva tööpäevaga ja kohtunik peab juba samal päeval oma otsuse tegema.

Selleks, et kohtunik saaks hagi tagamise avaldust lahendada mõistliku aja jooksul, tehakse VTK-s ettepanek avalduse lahendamise tähtaega pikendada praegusest ühest tööpäevast kolme tööpäevani. Hagi tagamise avalduse kiireloomulisuse tagab ka kolme tööpäeva jooksul lahendamine.

1.2. Eesmärk

VTK eesmärk on vähendada kohtu ja menetlusosalise menetluskoormust. Hagi tagamise avalduse läbivaatamise tähtaja pikendamine võimaldab kohtunikul rohkem kohtuasja süveneda ja teha põhjendatud otsus. Menetlusosaline saab kindluse, et tema avalduse läbivaatamiseks on olnud kohtunikul aega ja hagi tagamata jätmise ei ole tehtud rutakalt.

Kuna kohtul on muudatuse kohaselt enam aega hagi tagamise taotlustesse süveneda, peaks muudatusega kaasnema ka see, et menetlusosalised ei pea esitama hagi tagamise taotlusi korduvalt ja kohtul väheneb menetluskoormus.

1.3. Võimalikud lahendused

Mitteregulatiivseid lahendusi probleemi lahendamiseks ei ole. Hagi tagamise avalduse läbivaatamise aeg on määratud tsiviilkohtumenetluse seadustikuga (edaspidi *TsMS*, § 384 lg 1).

Regulatiivse lahendusena on VTK-s välja toodud järgmine ettepanek.

Ettepanek tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmiseks

Muuta hagi tagamise avalduse läbivaatamise tähtaega. Kohus peab hagi tagamise avalduse läbi vaatama põhjendatud määrusega hiljemalt avalduse esitamise päevale järgneval kolmandal tööpäeval.

2. Kohtunikuabi ja vanemkohtujuristi pädevuse laiendamine

2.1. Probleemi kirjeldus

TsMS § 22¹ näeb ette kohtunikuabi pädevuse. Seaduses sätestatud juhul võib tsiviilasja kohtuniku asemel lahendada ka kohtunikuabi. Kohtunikuabi võib teha ka asja lahendamist ettevalmistava või muu korraldava määruse, mille peale ei saa edasi kaevata.

⁹ M. Kärson, S. Kärson. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne.

https://tsiviilkohtumenetluse-seadustik-ii.juuraveeb.ee/sisu/47535/_384_hagi_tagamise_avalduse_lahendamine

Kohtunikuabi võib teha toimikuga tutvumisloa andmisest keeldumise määruse (TsMS § 59 lg 6), lahendada menetlusabi taotluse (TsMS § 187 lg 4), teha makseettepaneku, maksekäsu ja maksekäsu kiirmenetlusega seotud muu määruse (TsMS § 489²), viia läbi üleskutsemenetlust (TsMS § 499 lg 5), otsustada hoiumeetmete rakendamise ja pärandi hooldaja määramise (TsMS § 586 lg 5), teha kandeid kohtu peetavasse registrisse ja registri pidamise alaseid määruseid, sealhulgas trahvimääruseid (TsMS § 595 lg 1). Pankrotimenetluses näeb kohtujuristi ulatusliku pädevuse ette PankrS § 84¹, füüsilise isiku maksejõuetuse menetluses FIMS § 6.

Kohtunikuabide arvu määrab justiitsminister (KS § 114¹). Kohtunikuabid on kinnistusosakonna, registriosakonna ja maksekäsuosakonna koosseisus (KS § 15 lg 4, § 16 lg 4, § 16¹ lg 3). Kinnistus- ja registriosakonna koosseisus oli 2023. aastal 51 ja Pärnu Maakohtu maksekäsuosakonnas 4 kohtunikuabi. Maakohtu tsiviilosakonna koosseisus kohtunikuabi ametikohti ette ei ole nähtud. Kohtutes on ametis kohtujuristid, kes on pädevad tegema neid toiminguid ja lahendeid, mida kohtumenetluse seaduse kohaselt on pädev tegema kohtunikuabi (KS § 125¹). Vanemkohtujuristik saab isik, kes on vähemalt kolm aastat töötanud kohtujuristina ja sooritanud kohtunikueksami. 01.06.2024.a seisuga on kohtutes ametis 14 vanemkohtujuristi.

Kohtute arengukava¹⁰ üheks oluliseks eesmärgiks on tõhustada õigusemõistmise tugipersonali (sh kohtujuristide) tööd ning tegelda nende arendamisega. Kohtujuristi ametikoht loodi 2013. aastal eesmärgiga tõhustada kohtumenetlusi ja tõsta õigusemõistmise kvaliteeti. Selle saavutamiseks kehtestati kohtujuristidele ka samad kvalifikatsiooninõuded mis kohtunikele, sh õigusteaduse magistrakraad ja kõrged kõlbelised omadused. Tänapäevaks on selge, et kohtujuristide ametikoha loomine on end igati õigustanud, kohtumenetlus on muutunud kiiremaks ja kvaliteetsemaks ning kohtujuristid moodustavad olulise osa kohtunike järelkasvust.

Kohtujuristidel on võimalik osaleda kohtunike järelkasvukavas (KS § 125²). Järelkasvukava on kohtujuristi ajutine teenistus väljaspool kohut, kuhu ta on ametisse nimetatud, eesmärgiga arendada teadmisi ja oskusi kohtuniku ametikohale kandideerimiseks. Selline programm aitab hoida suure potentsiaaliga inimesi kohtusüsteemis ja toetada neid kohtunikuks saamisel.

Esimesed kohtujuristid osalesid kohtunike järelkasvukava programmis 2023 a sügisel.¹¹ Programmis osalejad asusid väljaspool oma kohut tööle Riigikohtusse, maakohtusse, ringkonnakohtusse Õiguskantsleri Kantseleisse ja advokaadibüroosse.

Eeltoodust hoolimata ei paku kohtusüsteem praegu vanemkohtujuristidele piisavalt arenguvõimalusi. Selleks, et vanemkohtujuristid saaksid piisava ettevalmistuse kohtunikukohale kandideerimiseks, tuleb senisest enam toetada nende arengut. Kohtunikuks kandideerimisel vajavad kohtunikuabid ja kohtujuristid oma igapäevases töös võimalust iseseisvalt vastutust kandes teha õiguslikke otsustusi. Neile tuleb pakkuda täiendavaid teadmisi ja kogemusi kohtuistungil läbiviimisest ja väljaõpet kohtulahendite kirjutamiseks. Vanemkohtujuristil peab olema võimalik teha suurema iseseisva otsustuspädevusega tööd. Talle peab looma võimalused menetleda seaduses ettenähtud kohtuasju iseseisvalt. Sellisel juhul tuleb need teatud liiki kohtuasjad jagada peale kohtusse saabumist menetlemiseks kohtunikuabile või kohtujuristile.

¹⁰ Esimese ja teise astme kohtute arengukava 2020–2023.

https://www.kohus.ee/sites/default/files/dokumentid/Esimese_ja_teise_astme_kohtute_arengukava.pdf

¹¹ Riigikohtus algas kohtunike järelkasvukava programm

<https://www.kohus.ee/ajakirjanikule/uudised/riigikohtus-algas-kohtunike-jarelkasvukava-programm>

2.2. Eesmärk

VTK eesmärgiks on anda senisega võrreldes suurem iseseisev otsustuspädevus kohtunikuabidele ja vanemkohtujuristidele. Vähem koormavamaid hagi tagamise meetmeid ja teatud liiki hagita menetlusi on pädevad menetlema ka kohtunikuabid ja vanemkohtujuristid. VTK muudatus annab võimaluse hoida kokku kohtuniku tööaega. Teisalt annaks see kohtunikuabidele ja vanemkohtujuristidele võimaluse iseseisvalt vastutust kandes teha õiguslikke otsustusi, mis ei ole õigusemõistmiseks põhiseaduse § 146 mõttes (nt registripidamine, järelevalvemenetlused, mitmed hagi tagamise abinõud ja teatud liiki hagita asjad) ja niimoodi omandada kogemusi, et kandideerida kohtunikuks.

VTK eesmärgiks on luua võimalused, mis toetavad kohtujuristide professionaalsuse tõstmist ja kohtunikuametiks valmistumist. Maakohtu kohtunikuabid ja vanemkohtujuristid saavad võimaluse lahendada teatud liiki hagi tagamisi ja hagita menetluse asju iseseisvalt.

2.3. Võimalikud lahendused

Kohtunikuabide ja kohtujuristide pädevus on reguleeritud seadusega. Täna on nendel ametnikel juba pädevus viia läbi tervet rida hagita menetlusi, kuid asjade lahendamise pädevust neil ei ole. Menetlust juhivad kohtunik. Kohtunik vastutab ka siis, kui kohtujurist on tegelikult dokumendid koostanud ja menetlust läbi viinud. Pädevuse laiendamise kaudu on kohtujuristidel ja vanemkohtujuristidel võimalik iseseisvalt hakata läbi viima menetlusi. Seega mitteregulatiivseid lahendusi probleemi lahendamiseks ei ole.

Regulatiivse lahendusena on VTK-s välja pakutud hagita menetluse liigid, mida võivad kohtunikuabi ja vanemkohtujuristid iseseisvalt lahendada.

Ettepanekud tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmiseks

Seaduses sätestatud juhul võib tsiviilasja kohtuniku asemel lahendada ka kohtunikuabi või vanemkohtujurist:

1) Kohtunikuabi või vanemkohtujurist on pädev TsMS §-i 378 lg 1 punktides 1, 2, 4 ja 5¹² nimetatud hagi tagamise meetmete rakendamise otsustamiseks ja sellega seotud menetluse läbiviimiseks, sh hagi tagamise asendamiseks raha maksmisega, ühe hagi tagamise abinõu asendamiseks teise hagi tagamise abinõuga või hagi tagamise muutmiseks või tühistamiseks, hagi tagamiseks märgete kandmise kinnisturaamatusse või muudesse registritesse otsustamisel.

2) Kohtunikuabi või vanemkohtujurist on pädev surnuks tunnistamise ja surmaaaja tuvastamise menetluse läbiviimiseks (TsMS § 509), äraolija varale hoolduse seadmise menetluse läbiviimiseks (TsMS § 516), juriidilise isiku juhtorganite liikmete ja muude isikute määramiseks (TsMS § 602).

Ettepanek kohtute seaduse muutmiseks

¹² Kostjale kuuluvale kinnisasjale, laevale või õhusõidukile kohtuliku hüpoteegi seadmine. kostja või teise isiku valduses oleva kostjale kuuluva vara arestimine ning selle alusel käsutuskeelu nähtavaks tegeva keelumärke kandmine kinnisturaamatusse või muu käsutuskeeldu nähtavaks tegeva kande tegemine muusse vararegistrisse. Teisel isikul kostjale vara üleandmise või kostja suhtes muude kohustuste täitmise keelamine, millega võib siduda ka kohustuse anda vara üle kohtutäiturile või maksta raha selleks ettenähtud pangakontole. Kostja kohustamine asja kohtutäiturile hoiuleandmiseks.

Seaduses ettenähtud kohtuasjad tuleb jagada kohtunikuabidele ja vanemkohtujuristidele (KS § 37).

Kohtunikuabide ja vanemkohtujuristide tööjaotus nähakse ette tööjaotusplaanis. Asjade jaotamine peab tagama kohtunike, kohtunikuabide ja vanemkohtujuristide spetsialiseerumise.

3. Kiirmenetluse muutumine hagimenetluseks ja rahvusvahelise kohtualluvuse kontroll

3.1. Probleemi kirjeldus

3.1.1. Kiirmenetluse muutumine hagimenetluseks pärast hagi esitamist

Kehtiva seaduse alusel annab Pärnu Maakohtu Maksekäsuosakond (edaspidi MKO) asja hagimenetluse üle järgimistel põhjustel:

- 1) võlgnik esitab õigel ajal maksettepanekule vastuväite ning avaldaja ei ole sõnaselgelt väljendanud soovi vastuväite esitamise korral menetlus lõpetada (TsMS § 486 lg 1);
- 2) maksettepanekut ei ole õnnestunud võlgnikule mõistliku aja jooksul kätte toimetada ja seda ei saa avalikult kätte toimetada ning avaldaja ei ole sõnaselgelt väljendanud soovi vastuväite esitamise korral menetlus lõpetada (TsMS § 486 lg 2);
- 3) avaldaja ja võlgnik on enne maksekäsu tegemist esitanud kohtule kirjaliku kompromissilepingu (TsMS § 486 lg 3).

MKO lõpetab maksekäsu ja annab asja üle maakohtule kohtualluvuse järgi hagimenetluses jätkamiseks. MKO koostab automatiseeritud määruse (hagimenetluse üleandmine) maksekäsu kiirmenetluse infosüsteemis. Maakohus teeb hagi käiguta jätmise määruse ja annab puuduste kõrvaldamise tähtaja 14 päeva. Maakohus toimetab hagi käiguta jätmise määruse kätte. Kui avaldaja ei esita maakohtule hagi, siis kohus keeldub määrusega hagi menetluse võtmast.

Tabel 2. 2023 aastal MKO poolt hagimenetluse üle antud menetluste arv

Hagimenetluse üle antud asjade koguarv	Võlgniku vastuväide	Kättetoimetamine ebaõnnestus	Kompromiss / muud põhjused
10157	3969	5640	548
Osakaal	39%	56%	5%

Tabel 3. Maksekäsumenetlusest tulnud asjade menetlemise tulemused hagimenetluses 2023.a

Maakohtutes lahendatud kokku	9785
Jätta läbi vaatamata	365
Keelduda ja tagastada	2771
Lõpetada menetlus	599
Lõpetada menetlus Kompromiss	1383
Rahuldada	4516

lahendus määramata	151
--------------------	-----

2023.a tsiviilkohtumenetluse andmed näitavad, et 2771 kohtuasjas ei esitatud hagi maakohтусse. Kuid kohus oli neis 2771 kohtuasjas avaldust menetlenud, koostanud hagi käiguta jätmise määruse, määruse kätte toimetanud ja lõpuks keeldunud hagi menetlusse võtmisest.

VTK-s tehakse ettepanek loobuda maksekäsu kiirmenetluse korral praegusest korraldusest, kus vastuväite või kättetoimetamise võimatuse korral saadetakse avaldus ilma avaldaja sellekohase tahteavalduseta kohtusse. VTK muudatuse eesmärgiks on, et kohtusse peaks jõudma ainult sellised kohtuasjad, kus on esitatud hagiavaldus.

3.1.2. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontroll

Rahvusvahelise kohtualluvuse kontroll toimub TsMS §-s 75 sätestatud korras ja see kohaldub ka maksekäsu kiirmenetluses.¹³ Rahvusvahelise kohtualluvuse sätete järgi määratakse, millal võib asja menetleda Eesti kohus (TsMS § 70 lg 1). Tsiviilkohtumenetluse seadustikus rahvusvahelise kohtualluvuse kohta sätestatud kohaldatakse üksnes ulatuses, milles ei ole sätestatud teisiti välislepingus või Euroopa Liidu määrustes.

Kui maksekäsu kiirmenetluses makseettepaneku kätte toimetamisel tõusetub küsimus, kas võlgnik elab Eestis või mitte, peab kohus rahvusvahelise kohtualluvuse sätetest tulenevalt kontrollima, kas asja võib menetleda Eesti kohtus. Välja tuleb selgitada võlgniku alaline elukoht ning selleks tuleb kohaldada muuhulgas ka välisriigi õigust. TsMS § 595 lg 2 p-st 1 tulenevalt peab kohtunikuabi määruse tegemise andma kohtunikule, kui tuleb rakendada teise riigi õigust.

Olenevalt võlgniku elukohast, kuulub kohaldamisele kas välisleping (näiteks EV ja Ukraina vahel sõlmitud õigusabileping) või Euroopa Liidu määrus, eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012. Nimetatud õigusaktide kohaldamisel võib kohtunikuabil tekkida õiguslikke raskusi ning sel juhul ta peab asja määruse tegemiseks üle andma kohtunikule (TsMS § 595 lg 2 p 3 kohaselt peab kohtunikuabi määruse tegemise andma kohtunikule, kui avalduse läbivaatamisel ilmnevad õiguslikud raskused).

Kohtuasi allub Eesti kohtule muuhulgas kohtualluvuse kokkuleppes tulenevalt (TsMS § 70 lg 2). Kui kohtualluvuse kokkulepe on olemas, sisalduvad need valdavalt poolte vahe sõlmitud lepingute tüüptingimustes. Seetõttu tuleb tuvastada, kas tüüptingimused on saanud lepingu osaks, kas nad on arusaadavad ning kas kohtualluvuse kokkulepped on kehtivad lähtudes TsMS § 104 lg 3 p-st 2. Siinkohal peab kohtunikuabi samuti asja määruse tegemiseks andma kohtunikule

Kui tekib kahtlus, kas maksekäsu kiirmenetlus allub rahvusvahelise kohtualluvuse sätete kohaselt Eesti kohtule ja kohaldada tuleb välisriigi õigust või hinnata tüüptingimuste kehtivust, peab kohtunikuabi asja üle andma kohtunikule. Kehtiva seaduse kohaselt võib kohtunik ise määruse teha või selle tagasi anda kohtunikuabile. Sel juhul on kohtunikuabi seotud kohtuniku seisukohaga (TsMS § 595 lg 3).

¹³ Riigikohus märgib kohtupraktika ühtlustamiseks, et maakohtul on ka maksekäsu kiirmenetluse avalduse saamisel TsMS § 75 järgi kohustus määrata, kas asja lahendamine allub rahvusvahelise kohtualluvuse reeglite kohaselt Eesti kohtule. RKTkm 03.12.2014, 3-2-2-2-14 p.15 <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-2-2-2-14>

Praktikas annab kohtunikuabi maksekäsu kiirmenetluse Pärnu Maakohtu kohtunikule. Eelnevalt on maksekäsu kiirmenetluses võlgnikule kätte toimetatud makseettepanek, kohtunikuabi on hinnanud kas võlgniku elukoht on Eestis, võlgnikult on küsitud seisukohta asja lahendamise kohta Eestis, avaldajalt on küsitud kohtualluvuse kokkulepet. Kohtunik, saanud menetluse, kontrollib, kus on võlgniku elukoht või kas kohtualluvuse kokkulepe on kehtiv ehk hindab, kas Eesti kohus on pädev asja lahendamiseks. Maakohus saadab seejärel asja tagasi kohtunikuabile. Toimub menetluse edasi-tagasi saatmine, mis ei vasta maksekäsu kiirmenetluse mõttele - maksekäsu kiirmenetlus on formaliseeritud ja kiirusele suunatud menetlus.

Perioodil 01.09.2023.a - 30.04.2024.a saatis MKO Pärnu Maakohtusse 77 kohtunikuabi taotlust kohtunikult seisukoha saamiseks. Maakohtus menetleti neid taotlusi keskmiselt 60 päeva, pärast mida saadeti tagasi MKO kohtunikuabile.

VTK-s tehakse ettepanek anda menetlus üle kohtunikule lahendamiseks, kui makseettepaneku kättetoimetamisel ilmneb kahtlus, kas võlgniku elukoht on ikka Eestis ja kas seetõttu on Eesti kohus pädev asja lahendama. Maksekäsu kiirmenetlus tuleks juhul, kui tõusetub küsimus kas Eesti kohus on pädev asja lahenda, üle anda maakohtule kiirmenetluse jätkamiseks kohaldamaks välisriigi õigust elukoha kindlaks tegemiseks ja kohtualluvuse kokkuleppe hindamiseks. Küsimus, kas Eesti kohus on pädev, tekib momendil, kui makseettepanek on kätte toimetatud välisriigis või kui võlgnik on makseettepaneku kätte saanud elektrooniliselt, kuid kohtul on andmeid, et võlgnik elab välisriigis. Näiteks on võlgnik ise seda kinnitanud, võlgniku lähikondne on seda kinnitanud või kajastuvad vastavad andmed Rahvastikuregistris. Sellisel juhul ei saadaks maakohus asja tagasi MKO-le, menetlus jätkuks maakohtus ja on menetlusosalise jaoks arusaadavam ja kiirem.

3.2. Eesmärk

Tsiviilkohtumenetluse muudatuse eesmärgiks on tõhustada kohtumenetlust.

Maakohtu koormus väheneb nende menetluste võrra, kus hagi üldse ei esitata (ca 2771). Menetlusosalise jaoks on edaspidi kohtumenetlus lihtsam, arusaadavam ja eelduslikult ka lühem. Temaga suhtleb edasi MKO ja alles pärast hagi esitamist saadetakse asi maakohtusse.

Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrolli menetlustes ei saada maakohus tagasi MKO-le läbivaatamiseks avaldust, mida saaks ise lahendada, kohtumenetlus muutub kiiremaks ja tõhusamaks.

3.3. Võimalikud lahendused

Mitteregulatiivseid lahendusi probleemi lahendamiseks ei ole. Kiirmenetluse hagimenetluseks muutumine ja rahvusvahelise kohtualluvuse kontroll on kehtestatud tsiviilkohtumenetluse seadustikuga.

Ettepanekud tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmiseks

3.3.1. Maksekäsu kiirmenetluse muutumine hagimenetluseks. Juhul, kui võlgnik esitab makseettepanekule vastuväite või makseettepanekut ei ole õnnestunud võlgnikule mõistliku aja jooksul kätte toimetada:

1) Maksekäsuosakond teeb kohtumääruse, millega lõpetab maksekäsu kiirmenetluse ja jätab hagi käiguta.

2) Hagi tuleb esitada maksekäsuosakonna kaudu maakohtule, kelle alluvuses on hagi lahendamine.

3) Tähtaegselt esitatud hagiavalduse edastab maksekäsuosakond menetlusse võtmise otsustamiseks maakohtule.

4) Kui hageja tähtaegselt hagi ei esita, keeldub maksekäsuosakond hagiavaldust menetlusse võtmast.

3.3.2. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontroll. Juhul, kui pärast maksettepaneku kättetoimetamist ilmneb kahtlus, kas võlgniku elukoht on ikka Eestis ja kas seetõttu on Eesti kohus pädev asja lahendama:

1) Maksekäsuosakond annab menetluse üle maakohtule maksekäsu kiirmenetluse jätkamiseks.

2) Kui rahvusvahelise kohtualluvuse reeglite kohaselt allub asja lahendamine Eesti kohtule, siis maakohus teeb määrusena maksekäsu.

4. Lihtmenetluse piirsumma tõstmine

4.1. Probleemi kirjeldus

Lihtsustatud menetlust on võimalik rakendada väikese hagi hinnaga asjade nõuete lahendamisel. TsMS § 405 lg 1 kohaselt menetleb kohus hagi oma õiglase äranägemise kohaselt lihtsustatud korras, järgides üksnes TsMS-is sätestatud üldisi menetluspõhimõtteid, kui tegemist on varalise nõudega hagi ja hagi hind ei ületa summat, mis arvestatuna põhinõudelt vastab 3500 eurole ja koos kõrvalnõuetega 7000 eurole. Samas lõikes on antud näitlik loetletu menetluse lihtsustamise võimalustest lihtmenetluses.

Lihtmenetluse rakendamine hagimenetluses tsiviilasjade puhul võimaldab I astme kohtus õigust mõista väiksema väärtusega rahaliste nõuete kohtuasjades tõhusamalt ning hoida kokku ka menetluskulusid. TsMS § 637 lõikest 2¹ tuleneb ringkonnakohtule alus keelduda apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest, kui apellatsioonkaebus esitatakse lihtmenetluse asjas tehtud otsuse peale ning maakohus ei ole selgesti materiaalsoigust ega menetlusõigust valesti kohaldanud. See võimaldab lihtmenetluse asjas ringkonnakohtul kontrollida maakohtu otsuse seaduslikkust juba apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisel. Kui maakohtu otsuse ebaõigsusele viitavaid asjaolusid ei nähtu, hoiab ringkonnakohus vastustaja ressursi kokku sellega, et vastustaja ei pea apellatsioonkaebusele vastama ega osalema kohtuistungil. Lihtmenetluses tehtud otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumine on ka apellandi huvides, sest kui ringkonnakohus ilmselgelt põhjendamatu apellatsioonkaebust menetleks, tuleks apellandil hiljem hüvitada vastustajale põhjendamatu apellatsioonkaebuse menetlemisest tekkinud menetluskulud (§ 171 lg 1).¹⁴

2023. aastal oli üldine keskmine menetlusaeg lihtmenetluses (hagi maksumus alla 3500 euro) 109 päeva, siis hagisid maksumusega 3 500 – 10 000 eurot menetleti keskmiselt 166 päeva. Lihtsustuste kasutamine kohtumenetluses tagab menetluse kiiruse, lihtsuse ja kohtukulude optimaalsuse.

¹⁴ K. Paal. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. https://tsiviilkohtumenetluse-seadustik-iii.juuraveeb.ee/sisu/47892/_637_apellatsioonkaebuse_menetlusse_votmisest_keel

Menetluste arv, kus hagi maksumus jäi vahemikku 3 500 - 10 000 eurot, oli maakohtute menetluses 2023. aastal 3500 (21,7 % hagimenetlustest). Selleks, et kohtul oleks võimalik rohkem kohtumenetlusi lahendada tõhusamalt, tuleb tõsta lihtmenetluse piirmäära. Kohtunikele jääb jätkuvalt võimalus kaaluda, milliseid lihtmenetluse erisusi on põhjendatud kohaldada varaliselt hinnatava hagi läbivaatamise korral.

Lihtsustatud menetluste piirmäärade suurendamine on olnud seotud majandusnäitajate muudatustega. Lihtsustatud menetluste piirmäära suurendati viimati 2022.a. Statistikaameti kalkulaatori järgi tõusis tarbijahinnaindeks alates jaanuarist 2022.a kuni maini 2024.a 25,9%.¹⁵ Alates 1. jaanuarist 2025.a on prognoositav tarbijahinnaindeksi jätkuv kasv.¹⁶

Lihtmenetluse piirmäär 3500 eurot vajab korrigeerimist lähtudes majandusnäitajate tõusust. uueks piiriks võib olla 5000 eurot põhinõudena (suurenemine 43 %) ja koos kõrvalnõuetega 10 000 eurot (suurenemine 43 %). Menetlusaja lühenemist võib prognoosida umbes 1/5 hagimenetluste osas.

Kuna VTK ettepaneku kohaselt tõstetakse märkimisväärselt seda summalist ülempiiri, mille raames on lubatud rakendada lihtmenetlust, muuhulgas määrata kirjaliku menetluse, siis ei ole §-i 404¹⁷ eriregulatsiooni järgi enam ka vajadust.

4.2. Eesmärk

VTK eesmärgiks on lihtmenetlustes nõuete piirmäärade tõstmisega leevendada I ja II astme kohtute töökoormust.

VTK ettepanek suurendab nende kohtuasjade hulka, kus on kohtul lubatud läbi viia lihtmenetlust. Lihtmenetluses nõuete piirmäärade tõstmine annab kohtule võimaluse lahendada veelgi rohkem väiksema rahalise väärtusega ja sisult lihtsad asjad võimalikult kiiresti ning väikeste kohtukuludega. Apellatsioonimenetluses suureneb nende kohtumenetluste arv, mille puhul ringkonnakohtul on alus keelduda appellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest.¹⁸ Lihtmenetluse asjas esitatud appellatsioonikaebus võetakse menetlusse ainult seaduses ettenähtud juhtudel.

Lihtmenetluse piirmäära suurendamisel on kohtunikel ettepaneku kohaselt võimalik edaspidi kaaluda lihtsustamisvõimaluste kasutamise otstarbekust kuni 5000 euro suuruste põhinõuete ja koos kõrvalnõuetega kuni 10 000 euro suuruste nõuete läbivaatamisel.

Kohtunikul on jätkuvalt võimalik ise otsustada, milliseid TsMS § 405 lõikes 1 loetletud lihtsustamisvõimalusi kasutada. Mõningate kuni 5000 euro suuruste põhinõuete ja koos kõrvalnõuetega kuni 10 000 euro suuruste nõuete menetlemisel võib samuti tekkida olukord, et hagi hinna järgi oleks võimalik kasutada lihtmenetluse sätteid, kuid asja keerukuse tõttu ei ole lihtsustamisvõimaluste kasutamine otstarbekas.

¹⁵ Statistikaamet. <https://www.stat.ee/et/tarbijahinnaindeksi-kalkulaator>

¹⁶ Statistikaamet. <https://www.stat.ee/et/tarbijahinnaindeksi-kalkulaator>

¹⁷ TsMS § 404 lg 1. Varaliselt hinnatava hagi asjas võib kohus määrata kirjaliku menetluse, kui hagi hind ei ületa summat, mis arvestatuna põhinõudelt vastab 4500 eurole ja koos kõrvalnõuetega 8000 eurole.

¹⁸ TsMS § 405 lg 1. Käesoleva seadustiku § 405 lõikes 1 nimetatud asjas esitatud appellatsioonikaebus võetakse menetlusse üksnes juhul, kui maakohtu otsuses on antud luba edasikaebamiseks või kui maakohtu otsuse tegemisel on selgelt ebaõigesti kohaldatud materiaalõiguse normi või on selgelt rikutud menetlusõiguse normi või on selgelt ebaõigesti hinnatud tõendeid ja see võis oluliselt mõjutada lahendit.

4.3. Võimalikud lahendused

Mitteregulatiivseid lahendusi probleemi lahendamiseks ei ole. Lihtmenetluse piirmäär on kehtestatud TsMS §-s 405.

Regulatiivse lahendusena on VTK-s välja toodud järgmine ettepanek.

Ettepanek tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmiseks

1) Muuta lihtmenetluse piirmäärasid. Kohus menetleb hagi oma õiglase äranägemise kohaselt lihtsustatud korras, järgides üksnes tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud üldisi menetluspõhimõtteid, kui tegemist on varalise nõudega hagiga ning hagihind ei ületa summat, mis arvestatuna põhinõudelt vastab 5000 eurole ja koos kõrvalnõuetega 10 000 eurole.

2) Tunnistada kehtetuks TsMS § 404 (kirjalik menetlus kohtu määramisel).

5. Määruskaebusmenetlus ringkonnakohtus

5.1. Probleemi kirjeldus

Määruskaebus tuleb (TsMS § 661 lg 1) ringkonnakohtule esitada selle maakohu kaudu, kelle määrust vaidlustatakse. Sellel nõudel on kaks funktsiooni. Esiteks teeb määruskaebuse saanud maakohus esmased menetlustoimingud, mis määruskaebuse menetlemiseks teha tuleb (otsustab, kas määruskaebuse saab menetlusse võtta, kas kaebuses esineb puudusi, kas kaebuse kohta tuleb küsida teiste menetlusosaliste seisukohti jne; vt § 663). Teiseks kontrollib maakohus ka ise, kas määruskaebus on põhjendatud. Kui määruskaebus on täielikult põhjendatud, rahuldab maakohus ise määruskaebuse ja tühistab oma määruse (§ 663 lg 4).¹⁹

Ringkonnakohtusse edastatud määruskaebuste arv on viimastel aastatel püsinud stabiilselt kõrgel tasemel. Kui 2016. aastal saabus Ringkonnakohtutesse 1639 määruskaebust, siis 2021. aastal 1812 ning 2023. aastal 1579.²⁰

Määruskaebuste osakaal kõikidest edasikaebustest ringkonnakohtutes oli 2016. aastal 55% ja 2023. aastal 60%.

Määruskaebemenetluse osakaalu suurenemine on oluliselt mõjutanud ringkonnakohtu töökoormust ning menetlusaegu. 2023 aastal lahendati apellatsioonimenetluses ringkonnakohtutes tsiviilasjad keskmiselt 240 päevaga (2020.a 182 päevaga) ning määruskaebemenetluses keskmiselt 90 päevaga (2020.a 66 päevaga).

5.1.2. Määruskaebuse kontrollimine ringkonnakohtus

Ringkonnakohtul tuleb igal juhul enne määruskaebuse sisulist lahendamist kontrollida, kas kõik asja sisulise lahendamise eelduseks olevad menetlustoimingud on tehtud ja muud eeldused täidetud ja kas ringkonnakohus nõustub kõige sellega, mida maakohus eelnevalt tegi (TsMS § 664 lg 1). Kui ringkonnakohus leiab, et maakohus on jätnud mingid menetlustoimingud tegemata, ei saa menetlustoimingud jääda tegemata ainuüksi põhjusel, et maakohus leidis, et

¹⁹ K.Paal. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne III https://tsiviilkohtumenetluse-seadustik-iii.juuraveeb.ee/sisu/47919/661_maaruskaebuse_esitamine

²⁰ Kohtute menetlusstatistika. <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtute-menetlusstatistika>

neid ei ole vaja teha. Üksikud maakohtus tegemata menetlustoimingud tuleb teha ringkonnakohtul.

Kehtiv määruskaebuse lahendamise kord kannab eelkõige maakohtu enesekontrolli eesmärki. Praktikas on määruskaebuste rahuldamise osakaal maakohtus vähene. 2023. aastal esitati maakohtute määrustele 1637 määruskaebust, maakohtutes rahuldati vaid 58 määruskaebust, ülejäänud 1579 edastati ringkonnakohtutele läbivaatamiseks. Seega, 96% määruskaebustest menetleti topelt, määruskaebust kontrollis nii maakohus kui ka ringkonnakohus.

Enesekontrolli tagamise põhimõtte ei kaalu üles senise korra ressursikulukust ja topeltkontrolli ebaefektiivsust. VTK ettepaneku kohaselt tuleb määruskaebus esitada otse ringkonnakohtusse. Muudatus teeb kohtumenetluse kiiremaks ja menetlusosalise jaoks arusaadavamaks. Menetlusosaline esitab ettepaneku kohaselt määruskaebuse sinna kohtusse, kus sisuliselt ka tema kaebust menetletakse.

5.1.3. Ringkonnakohtu koosseis määruskaebuse läbivaatamisel hagita menetluses

Ringkonnakohtud lahendasid 2023.a 1594 määruskaebust, sealhulgas hagita menetluses vaadati läbi 945 määruskaebust (60%). Keskmine menetlusaeg hagita menetluses oli 101 päeva (2020.a oli 79 päeva).

Ringkonnakohtu menetluses kehtib reegel, et apellatsioonikohus on kollektiivne kohus, mis vaatab asju läbi kolmeliikmelises koosseisus (TsMS § 17 lg 1). TsMS § 666 lõige 1 annab sellest reeglist erandi, mille kohaselt vaatab ringkonnakohus üldjuhul määruskaebuse läbi üheliikmelises koosseisus.

Hagita menetluses tehtud menetlust lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse vaatab läbi ja lahendab ringkonnakohtu kolmeliikmeline koosseis (TsMS § 666 lg 3). Enamik hagita menetluses lahendatavaid kohtuasju ei ole aga PS § 146 mõttes õigusemõistmise asjad. Põhiseadusandja kui ka seadusandja võivad olla üksnes teatud põhjustel (sh otstarbekuse kaalutlustel, autoriteetsuse huvides) soovinud anda mõne ülesande või tegevuse kohtuvõimu pädevusse, ilma et seda ülesannet või tegevust (nt registripidamine, järelevalvemenetlused, mitmed hagita asjad) oleks üldse peetud või oleks põhjust pidada sisuliselt õigusemõistmiseks, mis on PS § 146 järgi kohtuvõimu monopol.²¹

Põhimõtteliselt võiks mitmeid hagita menetluses esitatud avaldust seadusandja vastava otsuse korral lahendada ka mõni haldusorgan. VTK ettepaneku kohaselt ei peaks edaspidi selliseid asju lahendama ringkonnakohtu kolmeliikmeline koosseis.

VTK-s tehakse ettepanek, et hagita menetluses esitatud määruskaebuse vaatab ringkonnakohus läbi üheliikmelises koosseisus, v.a seaduses ettenähtud hagita asjades esitatud määruskaebused. Neil kohtunikel, kes ei osale edaspidi kolmeliikmelises koosseisus, jääb enam aega tegeleda teiste kohtumenetlustega. Kohtu töö muutub efektiivsemaks ja menetlusosalise jaoks kiireneb menetlus.

5.2. Eesmärk

²¹Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2020. § 146 komm. 10 https://pohiseadus.ee/sisu/3630/paragrahv_146

VTK muudatuse eesmärgiks on kohturessursi efektiivsem kasutamine ning määruskaebemenetluse kiirendamine.

5.2.1 VTK ettepaneku kohaselt kaotatakse määruskaebuse nõuetekohasuse ja määruse sisu õiguspärasuse topeltkontroll maakohtus ja ringkonnakohtus. Määruskaebused esitatakse otse ringkonnakohtule, kus viiakse läbi kogu määruskaebemenetlus. Erandiks on kohtunikuabide ja vanemkohtujuristi määrustele esitatud määruskaebused. Kohtunikuabi või vanemkohtujurist võib määruskaebuse lahendada ise või edastada lahendamiseks maakohtunikule.

5.2.2 Hagita asjas esitatud määruskaebused võib ringkonnakohtunik lahendada üksi. Välja arvatud hagita perekonnaasjad, äriühingu osanikele ja aktsionäridele hüvitise suuruse määramine (nn *squeeze-out* vaidlused), korteriomandi- ja kaasomandiasjad ning avalikult kasutatavale teele juurdepääsu, maaparandussüsteemi eesvoolu ja tehnorajatiste talumise asjad. Nendes kohtuasjades lahendab kohus eelkõige küsimust, kas üks isik saab teiselt midagi nõuda, mistõttu kuuluvad need menetlused klassikalise õigusemõistmise hulka ning nende lahendamise hagita menetluses on seadusandja ette näinud eelkõige otstarbekusest lähtuvalt.

5.3. Võimalikud lahendused

Mitteregulatiivseid lahendusi probleemi lahendamiseks ei ole. Kehtiva regulatsiooni kohaselt esitatakse määruskaebus ringkonnakohtule kirjalikult selle maakohtu kaudu, kelle määrust määruskaebusega vaidlustatakse (TsMS § 661 lg 1).

TsMS § 666 lg 3 näeb ette, et hagita menetluses tehtud menetlust lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse vaatab läbi ja lahendab ringkonnakohtu kolmeliikmeline koosseis.

Regulatiivse lahendusena on VTK-s välja toodud järgmine ettepanek.

Ettepanekud tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmiseks

1) Määruskaebus esitatakse ringkonnakohtule. Määruse peale, mille on teinud kohtunikuabi või vanemkohtujurist, esitakse määruskaebus ringkonnakohtule selle maakohtu kaudu, kelle määrust määruskaebusega vaidlustatakse.

2) Ringkonnakohtus lahendab TsMS §-i 475 lg 1 p-des 1-7, 9-11, 12¹-12², 14, 14¹, 15, 15¹, 15² ja 16 nimetatud²² hagita menetluses tehtud menetlust lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse üks ringkonnakohtu kohtunik.

²² TsMS § 475 lõike 1 punktides 1-7, 9-11, 12¹-12², 14, 14¹, 15, 15¹, 15² ja 16 nimetatud menetlused on maksekäsu kiirmenetlus, üleskutsemenetlus, isiku surnuks tunnistamine ja isiku surmaaaja tuvastamine, äraolija varale hoolduse seadmine, piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkostja määramine, isiku paigutamine kinnisesse asutusse, lähenemiskeelu ja muude sarnaste abinõude rakendamine isikuõiguste kaitseks, pärandi hoiumeetmete rakendamine, registriasjad, asjaõiguse kohandamine vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 650/2012 artiklile 31, juriidilise isiku juhatuse ja nõukogu asendusliikme, audiitori, erikontrolli läbiviija ja likvideerija määramine, juriidilise isiku sundlõpetamine, pankrotimenetluse algatamine, pankroti väljakuulutamise, võlausaldajate nimekirja kinnitamine ja pankrotimenetlusega seotud asjad, mida ei saa lahendada hagimenetluses, välisriigi kohtulahendite tunnustamine ja täitmine, kohtu lahendatavad asjad vahekohtumenetluses, kaebused kohtutäituri otsuste peale, kaebused tööstusomandi apellatsioonikomisjoni otsuste peale, notari ametitoimingu tegemise taotluse lahendamine, väljaspool kohtumenetlust esitatud taotluse alusel riigi õigusabi andmise otsustamine ning väljaspool kohtumenetlust riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulude kindlaksmääramine vastavalt riigi õigusabi seadusele.

6. Kaja esitamine tagaseljaotsuse peale

6.1. Probleemi kirjeldus

Kaja võib esitada tagaseljaotsuse kättetoimetamisest alates 30 päeva jooksul. Kui tagaseljaotsus toimetatakse kätte avalikult, võib kaja esitada 30 päeva jooksul alates päevast, kui kostja sai tagaseljaotsusest või selle täitmiseks algatatud täitemenetlusest teada (TsMS § 415 lg 2).

Maakohtud lahendasid 2023 aastal 5304 kohtuasja tagaseljaotsusega. Kaja esitati 80 otsuse peale.

Kehtiva regulatsiooni ja töökorralduse kohaselt toimub tagaseljaotsuse avaldamine tihti Ametlike Teadaannete kaudu, misjärel alustatakse kostja suhtes täitemenetlust. TsMS §-i 415 lg 2 teise lause kohaselt võib esitada kaja 30 päeva jooksul alates päevast, kui kostja sai tagaseljaotsusest või selle täitmiseks algatatud täitemenetlusest teada. Kehtiva sätte sõnastuse kohaselt võib menetlusosaline valida, kas esitada kaja lahendist teadasaamisest või täitemenetlusest teadasaamisest.

Praktikas tekib tihti olukordi, kus kaja esitatakse ebamõistlikult pika aja jooksul pärast tagaseljaotsuse tegemist. See, millal tagaseljaotsuse alusel täitemenetlust alustatakse, sõltub aga sissenõudjast. Seetõttu võib tekkida enam kui pooleaastane või ka pikem lõtk tagaseljaotsuse tegemise ja täitemenetluse alustamise vahel.

6.2. Eesmärk

VTK ettepanek lähtub eesmärgist lihtsustada kohtupidamist, vähendada kohtute menetluskoormust ning vältida menetluskulude kindlaksmääramisest tekkivat võimalikku menetluse venimist.

Muudatuse eesmärgiks on lühendada tagaseljaotsusele kaja esitamise tähtaega ja siduda tähtaja algus lahendist, mitte täitemenetlusest teada saamisega. Muudatuse tulemusena ei ole menetlusosalisel enam võimalust valida, kas esitada kaja lahendist või täitemenetlusest teadasaamisest ja sellega pahatahtlikult menetlust venitada. Selleks tuleb TsMS § 415 lg 2 teisest lausest välja jätta tähtaja alguse sidumine täitemenetluse alustamisest teadasaamisega.

6.3. Võimalikud lahendused

Mitteregulatiivseid lahendusi probleemi lahendamiseks ei ole. Kehtiva regulatsiooni kohaselt kui tagaseljaotsus toimetatakse kätte avalikult, võib kaja esitada 30 päeva jooksul alates päevast, kui kostja sai tagaseljaotsusest või selle täitmiseks algatatud täitemenetlusest teada (TsMS § 415 lg 2).

Regulatiivse lahendusena on VTK-s välja toodud järgmine ettepanek.

Ettepanek tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmiseks

TsMS-i § 415 lg 2 teisest lausest välja jätta tähtaja alguse sidumine täitemenetluse alustamisest teadasaamisega. Kui tagaseljaotsus toimetatakse kätte avalikult, võib ettepaneku kohaselt kaja esitada 30 päeva jooksul alates päevast, kui kostja sai tagaseljaotsusest teada.

7. Riigilõivu tagastamine kohtu algatusel

7.1. Probleemi kirjeldus

Riigilõivu ja muude kohtukulude tagastamine on reguleeritud TsMS §-s 150. Seadus näeb ette juhud, mil riigilõiv kuulub alati tagastamisele (näiteks, kui riigilõivu on tasutud ettenähtust rohkem, kui avaldust ei võeta menetlusse jne). Riigilõivu tagastab kohus, kelle menetluses asi viimati oli, üksnes selle menetlusosalise avalduse alusel, kes riigilõivu tasus või kelle eest riigilõiv tasuti (§ 150 lg 4). Vaatamata sellele, et seaduses on kirjas tasutud riigilõivu tagastamise kohustus, peab kohtule olema esitatud täiendavalt ka menetlusosalise avaldus.

Kohtute infosüsteemi andmetel tegid kohtud 2023.aastal tsiviilkohtumenetluses 2559 erinevat riigilõivu tagastuskannet.

Riigilõivu tagastamise avalduse ootamine ja eraldi menetlemine ei ole otstarbekas. Kohtul võib olla ka endal võimalus seaduses sätestatud juhtudel riigilõivu tagastada. Praktikas on kohtud tagastanud enam tasutud riigilõivu ka omal algatusel, kuigi normi sõnastus viitab menetlusosalise taotluse vajalikkusele. Õigusselguse tagamiseks tuleb kehtestada kohtule selge õiguslik alus enam tasutud riigilõivu omal algatusel tagastamiseks.

Halduskohtumenetluse seadustiku § 104 lg 8 näeb ette, et kohus võib riigilõivu tagastada ka omal algatusel. Kui põhjendatud erinevusi menetluste vahel ei esine, siis võiksid menetlusseadustike regulatsioonid olla võimalikult sarnased.

Menetlusosalise ja kohtu jaoks muutub menetlus kiiremaks, kui ei ole vaja esitada eraldi avaldusi ja neid menetleda.

VTK ettepaneku kohaselt saab kohus õigusliku aluse enam tasutud riigilõivu tagastamiseks omal algatusel. Riigilõivu saab endiselt tagastada ka menetlusosalise avalduse alusel. VTK muudatus annab täiendava võimaluse kohtule.

7.2. Eesmärk

VTK eesmärgiks on kohtute töökoormuse optimeerimine ja töökorralduse efektiivsemaks muutmine. Lisaks tuleneb riigilõivu tagastamise muutmise vajadus menetlusseadustike regulatsioonide ühtlustamise eesmärgist.

Kohtul väheneb menetluskoormus riigilõivu tagastamise avalduse menetlemisel. Kohus saab võimaluse tagastamisele kuuluva riigilõivu tagastada omal algatusel, ilma, et menetlusosaline peab selleks eraldi avalduse esitama.

7.3. Võimalikud lahendused

Mitteregulatiivseid lahendusi probleemi lahendamiseks ei ole. Kehtiva regulatsiooni kohaselt tagastab riigilõivu kohus, kelle menetluses asi viimati oli, üksnes selle menetlusosalise avalduse alusel, kes riigilõivu tasus või kelle eest riigilõiv tasuti (TsMS § 150 lg 4).

Regulatiivse lahendusena on VTK-s välja toodud järgmine ettepanek.

Ettepanekud tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmiseks

1) TsMS § 150 lõikest 4 jätta välja nõue, et riigilõivu saab tagastada üksnes menetlusosalise avalduse alusel. Riigilõivu võib tagastada selle menetlusosalise avalduse alusel, kes riigilõivu tasus või kelle eest riigilõiv tasuti.

2) Kohus võib tagastamisele kuuluva riigilõivu tagastada vajaduse korral ka omal algatusel.

8. Sihtrühm ja mõjud

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmisest mõjutatud sihtrühma võib jagada kaheks: kohus ja menetlusosalised.

1. Kohtu all peetakse silmas tsiviilasju menetlevaid kohtunikke ja kohtuametnikke. Kohtumenetluse läbiviimine on kohtu kohustus ning sellega tegelevad kohtus sõltuvalt konkreetsest toimingust kas kohtunik, kohtujurist või istungisekretär. Seisuga 31.12.2023 on maakohtute tsiviilosakondades ametis 100 kohtunikku, üldreeglina on igal maakohtunikul oma kohtuistungisekretär ja kohtujurist. Pärnu Maakohtu maksekäsuosakonnas töötab 4 kohtnikuabi ja 34 referenti. Ringkonnakohtute tsiviilkolleegiumis on 24 kohtunikku ja kohtujuristi ning Riigikohtu tsiviilkolleegiumis 7 kohtunikku ja 12 kohtunõunikku.

2. Menetlusosalisteks on konkretsesse kohtuasja puutuvad isikud, nagu hageja, kostja, esindaja, vastustaja ja kõik teised menetlusosalised. Eesti Advokatuuris on 31.12.2023 seisuga 779 vandeadvokaati ja 353 vandeadvokaadi abi²³. Kohtute infosüsteemi andmete järgi osalesid 2023. a tsiviilkohtumenetluses 93 414 füüsilist isikut ja 38 015 juriidilist isikut.

8.1. Kavandatav muudatus: hagi tagamise avalduse läbivaatamine

2023. aastal vaadati maakohtutes läbi 803 hagi tagamise avaldust. Hagi tagamise avalduse läbivaatamise tähtaja pikendamine ühelt päevalt kolmele avaldab positiivset mõju nii kohtumenetluses osalejatele kui ka kohtule.

Kohtunikul on võimalik pikema aja jooksul rohkem kohtuasja süveneda ja teha põhjendatud otsus. Menetlusosaline saab kindluse, et tema avalduse läbivaatamiseks on olnud kohtunikul aega ja hagi tagamata jätmine ei ole tehtud rutakalt. Negatiivse mõjuna tuleb esile tuua, et menetlusosaline ei saa alati oma avaldusele lahendust järgmise tööpäeva jooksul vaid hiljemalt kolmandal päeval. Võib suureneda tõenäosus, et hagi tagamise objekt ei saa piisavalt kiiresti kaitset. Kuid muudatuse positiivne mõju kaalub üles taotluse pikema menetlemisega kaasneva mõju. Lähtudes hagi tagamise kiireloomulisusest on kohtul ka edaspidi võimalik vaadata avaldus läbi juba esimesel tööpäeval.

8.2. Kavandatav muudatus: kohtunikuabi ja vanemkohtujuristi pädevuse laiendamine

Muudatus mõjutab eelkõige kohtunikke ja kohtunikuabisid/vanemkohtujuriste. Kohtunikuabid saavad pädevuse viia kohtus läbi surnuks tunnistamise ja surmaaja tuvastamise, äraolija varale hoolduse seadmise ja juriidilise isiku juhtorganite liikmete ja muude isikute määramise menetlusi. Kohtunikuabi või vanemkohtujurist on pädev ka TsMS §-i 378 lg 1 punktides 1, 2, 4 ja 5 nimetatud hagi tagamise meetmete rakendamise otsustamiseks ja sellega seotud menetluse läbiviimiseks, sh hagi tagamise asendamiseks raha maksmisega, ühe hagi tagamise abinõu asendamiseks teise hagi tagamise abinõuga või hagi tagamise muutmiseks või tühistamiseks, hagi tagamiseks märgete kandmise kinnisturaamatusse või muudesse registritesse otsustamisel.

²³ Eesti Adokatuur. <https://advokatuur.ee/est/advokatuur>

2023. aastal lahendati isiku surnuks tunnistamise ja surmaaaja tuvastamise asju maakohtutes 40, keskmine menetlusaeg 116 päeva. Äraolija varale hoolduse seadmise asju oli 2023. aastal kokku 42, keskmine menetlusaeg 65 päeva. 2022 aastal lahendati 27 asja, tõus on 55%. Juriidilise isiku juhatuse ja nõukogu asendusliikme, audiitori, erikontrolli läbiviija määramise asju lahendati 2023. aastal maakohtutes kokku 65, keskmine menetlusaeg 90 päeva.

Muudatuse tulemusena väheneb hinnanguliselt ühe kohtuniku kolme kuni nelja kuu töömaht. Edaspidi viivad need menetlused läbi vanemkohtujuristid ja kohtunikuabid. Muudatus toob kaasa kohtute efektiivsema ressursikasutuse ning kohtuniku töökoormuse mõningase leevenemise.

Muudatus on positiivne nii kohtule kui menetlusosalisele. Kohtunikel jääb enam aega tegeleda keerukamate õigusvaidlustega. Kohtunikuabid ja vanemkohtujuristid saavad võimaluse teha iseseisvaid otsustusi. Menetlusosalise jaoks kiireneb kohtumenetlus.

8.3. Kavandatav muudatus: kiirmenetluse muutumine hagimenetluseks

Muudatuse kohaselt ei edasta Pärnu Maakohtu Maksekäsuosakond maksekäsu kiirmenetluses vastuväite või kättetoimetamise võimatuse korral avaldust maakohtule. 2023.a andmed näitavad, et 2771 kohtuasjas ei esitatud hagi maakohtusse. Hagi tuleb esitada Pärnu Maakohtu Maksekäsuosakonna kaudu maakohtule, kelle alluvuses on hagi lahendamine.

2023.a tsiviilkohtumenetluse andmete alusel väheneb muudatuse tulemusena 6 kohtuniku (2771 erineva töömahuga kohtuasja, mis laekusid kohtusse MKO-st ja mille menetluse võtmisest keelduti) aastane töömaht. Menetlusosalise ja kohtu jaoks on muudatus väga positiivne. Kohtunikel vabaneb aeg, et tegeleda nende kohtumenetlustega, kus on avaldaja avaldanud soovi kohtusse pöörduda.

Maksekäsuosakonna töökoormus muudatuse rakendamise alguses tõuseb. Kuid kokkuvõttes ei ole see väga suur, sest väheneb oluliselt nende menetluste arv, mida praegu kohtusse saadetakse. Muudatuse rakendamiseks tuleb arendada maksekäsu infosüsteemi täiendava automatiseeritud määruse tegemise võimalusega.

8.4. Kavandatav muudatus: lihtmenetluse piirsumma tõstmine

Kehtiva seaduse kohaselt on lihtmenetlus rahaliseks piiriks 3500 eurot põhinõudena ja koos kõrvalnõuetega 7000 eurot, siis VTK ettepaneku kohaselt on vastavateks piirideks vastavalt 5 000 eurot ja 10 000 eurot.

Kui 2023. aastal oli keskmine menetlusaeg lihtmenetluses (hagi maksumus alla 3500 euro) 109 päeva (21,7% hagimenetlustest), siis hagnosisid maksumusega 3 500 – 10 000 eurot menetleti keskmiselt 166 päeva. Eeldatav on kavandatud muudatusest menetlusaja lühenemine umbes 1/5 hagimenetluste osas.

Lihtmenetluse laialdasem kasutamine vähendab eelduslikult kohtute töökoormust ning kannab endas menetlusökonomilist eesmärki. Kuivõrd menetlusliigi valik ei tohiks mõjutada kohtupidamise resultaati, siis on mõju menetlusosalistele pigem väike.

Kohtu jaoks on muudatus positiivne. Kohtul on võimalik lahendada väikese rahalise väärtusega ja sisult lihtsad asjad võimalikult kiiresti ning väikeste kohtukuludega. Apellatsioonimenetluses suureneb nende kohtumenetluste arv, mille puhul ringkonnakohtul on alus keelduda appellatsioonkaebuse menetluse võtmisest. Muudatus teeb kohtumenetluse kiiremaks.

8.5. Kavandatav muudatus: määruskaebusmenetlus ringkonnakohtus

VTK ettepaneku järgi esitatakse määruskaebused otse ringkonnakohtule, kus viiakse läbi kogu määruskaebemenetlus. Teatud liiki hagita asju vaatab ringkonnakohtunik läbi üksi.

Muudatus teeb kohtumenetluse kiiremaks ja menetlusosalise jaoks arusaadavamaks. Menetlusosaline esitab määruskaebuse sinna kohtusse, kus sisuliselt ka tema kaebust menetletakse. Muudatus on positiivne.

2023. a aastal vaatasid ringkonnakohtud läbi 941 hagita menetluses esitatud kaebust. Muudatuse järgselt saab 626 kohtuasja ringkonnakohtunik üksi menetleda.

Muudatuse täpsemat mõju maakohtule ei ole võimalik hinnata, kuna esitatud määruskaebused ei ole eraldiseisvad kohtuasjad, vaid osa maakohtu menetlusest.

Määruskaebuste otse ringkonnakohtusse edastamine toob kaasa ringkonnakohtu mõningase töökoormuse kasvu. Arvestades aga teisi VTK ettepanekuid (lihtmenetluse piirmäära tõstmine, hagita menetluses üksi kohtuasja menetlemine) tehtavaid muudatusi kogumis, mis omavad ka kompenseerivat mõju ringkonnakohtute töökoormusele, siis ei tohiks ringkonnakohtute töökoormus määruskaebekorra muutmisega märgatavalt kasvada.

8.6. Kavandatav muudatus: kaja esitamine tagaseljaotsuse peale

Kui tagaseljaotsus toimetatakse kätte avalikult, võib kaja esitada 30 päeva jooksul alates päevast, kui kostja sai tagaseljaotsusest teada.

Maakohtud lahendasid 2023 aastal 5304 kohtuasja tagaseljaotsusega. Kaja esitati 80 otsuse peale. Muudatuse mõju on vähene. Nendes asjades, kus esitatakse kaja, menetlus kiireneb ja väheneb kohtute menetluskoormus.

8.7. Kavandatav muudatus: riigilõivu tagastamine kohtu algatusel

Kohtutele antakse õiguslik alus enam tasutud riigilõivu tagastamiseks omal algatusel, siiani oli tagastamise eelduseks isiku nõue. 2023.aastal tegid kohtud tsiviilkohtumenetluses 2559 erinevat riigilõivu tagastuskannet.

Muudatuse mõju ulatus on väike nii kohtute töökorralduse kui menetlusosaliste õiguste seisukohalt. Paraneb õigusselgus enamtasutud riigilõivu tagastamise kohta.

8.8. Muudatuste rakendamisega eeldatavad kulud ja tulud

VTK muudatustega riigile lisakulu ega -tulu teadaolevalt tekkima ei peaks.

Esmase mõjuanalüüsi käigus ei tuvastatud ühelegi sihtrühmale olulisi negatiivseid mõjusid, mistõttu selgub edasise mõjude analüüsi vajalikkus pärast seda, kui huvirühmad on andnud tagasisidet VTK-le.

9. Väljatöötamise tegevuskava

9.1 Valitavad lahendused

Muudetakse kehtivaid õigusakte, muudatuste sisu on toodud ära punktides 1–7.

9.2 Puudutatud ja muudetavad õigusaktid

Tsiviilkohtumenetluse seadustik (RT I, 22.03.2024, 8)

Kohtute seadus (RT I, 04.01.2024, 4)

9.3 Kooskõlastamine ja arvamuse andmine

VTK saadetakse kooskõlastamiseks ministeeriumitele ning arvamuse avaldamiseks Riigikohtule, esimese ja teise astme kohtutele, Eesti Kohtunike Ühingule, Õiguskantsleri Kantseleile, Eesti Advokatuurile, Eesti Juristide Liidule, Riigiprokuratuurile, Registrate ja Infosüsteemide Keskusele, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale, TalTechi õiguse instituudile ja Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudile. VTK esitatakse teadmiseks Riigikogule.

Väljatöötamiskavatsust ja sellele antud tagasisidet on kavas arutada kohtute haldamise nõukoja istungil 19.09.2024.a.

Eelnõu esitatakse kooskõlastamisele 2024. aasta IV kvartalis.

9.4 Õigusakti eeldatav jõustumise aeg

2025. aasta 1. september.

9.5 Vastutav ametnik

Marilin Reintamm – marilin.reintamm@just.ee